

Maria Nunes

Rutes literàries de Barcelona, 3

**Rusiñol • V. Català
Espriu • Pessarrodona**

Il·lustracions **Josep M. Farré**

Meteorox

Maria Nunes

Il·lustracions de Josep Maria Farré

Santiago Rusiñol
Víctor Català / Caterina Albert
Salvador Espriu
Marta Pessarrodona

• Rutes literàries de Barcelona, 3 •

Editorial
Meteorα

Rusiñol, V. Català, Espriu, Pessarrodona. Rutes literàries de Barcelona, 3

© Maria Nunes Alonso, 2020

Reservats tots els drets de la present edició
© Editorial Meteora SL
Gran Via de les Corts Catalanes, 794, ent. 1a
08013 Barcelona
Tel. 93 265 56 54
www.editorialmeteora.cat
contacte@editorialmeteora.com

Primera edició: març de 2020

ISBN: 978-84-120603-4-8
Dip. Leg.: B.4092-2020

Grafisme i maquetació: Meteora, serveis editorials

Il·lustracions (coberta i interiors):
© Josep M. Farré Mateu, 2020

Impressió a DC Plus, Sant Andreu de la Barca

El nostre agraïment més sincer a totes les editorials i els autors esmentats
a les referències bibliogràfiques perquè, sense la seva aportació,
aquest llibre no hauria estat possible.

SENSE L'AUTORITZACIÓ ESCRITA DE L'EDITOR, QUEDA RIGOROSAMENT PROHIBIDA,
SOTA LES SANCIONS ESTABLERTES PER LA LLEI, LA REPRODUCCIÓ TOTAL O PARCIAL
D'AQUESTA OBRA A TRAVÉS DE QUALSEVOL PROCEDIMENT MECÀNIC O ELECTRÒNIC,
INCLOENT-HI LA REPROGRAFIA, LA DIFUSIÓ PER XARXES TELEMÀTIQUES
I LA DISTRIBUCIÓ D'EXEMPLARS D'AQUESTA EDICIÓ
MITJANÇANT LLOGUER O PRÉSTEC PÚBLICS.

*A la memòria de la mare i dels avis,
barcelonins de Gràcia i de Sants*

Introducció

Aquest nou llibre de rutes literàries és la culminació de la trilogia formada per *Rutes literàries de Barcelona* (2017) i *Rutes literàries de Barcelona, 2* (2018), un nou fruit de la feina feta amb entusiasme, rigor i complicitat amb l'il·lustrador i els editors. L'amor per la literatura i per la ciutat són les dues passions que des de l'inici han guiat aquests reculls d'itineraris literaris. A les Barcelones de Teresa Juvé, Narcís Oller, Josep M. de Sagarra, Montserrat Roig, Joan Salvat-Papasseit, Josep Pla, Mercè Rodoreda i Maria Aurèlia Capmany s'hi sumen ara les de Santiago Rusiñol, Caterina Albert-Víctor Català, Salvador Espriu i Marta Pessarrodona.

La ciutat atresora un patrimoni literari tan ric que no ens l'acabariem, i per més que encara ens queden autors per incloure en el mapa, en aquest tercer volum hem volgut seguir ampliant el que hem anat dibuixant fins ara amb més autors, més barris o noves perspectives dels que ja havíem vist, més èpoques... Amb diversitat de gèneres literaris: narrativa, poesia, teatre, assaig... Amb realitat biogràfica i ficció literària, i amb noves aportacions com itineraris dins dels itineraris, metaliteratura, teatre dins del teatre... I amb una especial atenció a la construcció del relat mític de Barcelona i la reflexió poètica i filosòfica sobre el tema de la ciutat.

Tantes Barcelones, i totes bones quan la literatura sona!

- La Barcelona del senyor Esteve i les Barcelones de **Santiago Rusiñol**, això és, la Barcelona de sempre, la del barri de Ribera, la menestral, la de la Rambla; i la Barcelona moderna, la de l'Eixample, la del modernisme, la bohèmia i la burgesa.

-
- El cor de l'Eixample on passava els hiverns Caterina Albert, l'escriptora coneguda com a **Víctor Català**, en contrast amb la Barcelona popular del Raval. De la Rambla a Sant Gervasi passant per Gràcia i sense oblidar el Clot o el Poble-sec. Barcelona escenari i horitzó mític on Víctor Català va saber plasmar literàriament d'una manera excepcional l'impacte anímic i sensorial, estèticament fascinator, que l'individu podia experimentar davant la gran metròpoli i la influència de l'urbs en la construcció de la personalitat.
 - Lavínia, la Barcelona de **Salvador Espriu**, és la geografia urbana de la vida de cada dia de l'escriptor, abans de la guerra i durant la grisor de la llarga postguerra i el franquisme, unida a la mirada barcelonocèntrica de la seva obra narrativa indispensable per entendre el laberint espriuà i la creació del mite de Lavínia, que precedeix el de Sinera.
 - Barcelona, la cambra pròpia de **Marta Pessarrodona** que s'enfila cap al Guinardó i contempla la panoràmica de la ciutat actual des de les altures, mentre reflexiona poèticament i filosòfica sobre l'amor a la ciutat, a les ciutats.

La tria dels autors és eclèctica, però m'agradaria de destacar alguns aspectes que crec interessants de remarcar perquè li poden donar un sentit unitari i una lectura més profunda. Per començar, Santiago Rusiñol, Caterina Albert i Salvador Espriu tenen en comú la faceta de creadors de personatges, el principal dels quals és el del propi autor. Tots tres es van dedicar a consciència a crear-se un personatge autor, una màscara per projectar públicament una personalitat literària que mantenia a l'ombra la personalitat íntima. Posar-los de costat resulta atractiu.

Sobre el tema de la construcció del relat mític de la ciutat, del Modernisme al segle XXI, tots quatre autors hi contribueixen de manera essencial, però diversa i complementàriament rica. Santiago Rusiñol crea amb el senyor Esteve un dels mites més emblemàtics de la ciutat i, alhora, el de l'artista bohemí modern. Víctor Català

tracta en la seva novel·la la ciutat com a l'horitzó mític per excel·lència i hi projecta tota la fascinació i l'atracció que produeix en l'individu la gran metròpoli. Per la seva part, Salvador Espriu enriqueix Barcelona amb una nova dimensió mítica: la seva Lavínia, mirall de deformitats grotesques. Finalment, Marta Pessarrodona l'eleva a la categoria de reflexió filosòfica que expressa en llenguatge poètic les relacions entre el jo i la ciutat/ciutats.

Els quatre itineraris es poden llegir tot seguint el fil de la construcció literària de la ciutat moderna i de la seva influència en l'individu. D'una banda, pel que fa a la qüestió de la construcció de la identitat: alteritat, singularitat *versus* anonimat, solitud enmig de la multitud... De l'altra, per la idea central de la ciutat com a text, que devem a Walter Benjamin, i que articula tant les relacions de l'escriptor amb la ciutat (la mirada que hi projecta i el fet d'escriure l'experiència emocional i intel·lectual a través de la ciutat), com les del lector que va construint mentalment una cartografia literària de la ciutat que s'integra en les seves vivències personals i les enriqueix.

De la mateixa manera com creixen les ciutats, cada nova lectura és un estrat que s'afegeix als anteriors. La ciutat es viu i es llegeix. Es llegeix tant en les pàgines dels llibres com en el caminar atent a l'observació pels seus carrers i places. Us oferim doncs quatre rutes més i us convidem a seguir fent de *flaneurs* i a gaudir d'aquest exercici de memòria i cultura actives que ens ajuda a descobrir i a estimar la literatura i la ciutat.

Maria Nunes

Santiago Rusiñol

La Barcelona del senyor Esteve

Santiago Rusiñol

Santiago Rusiñol (Barcelona, 1861- Aranjuez, 1931) és l'exemple més clar de la figura de l'artista total que preconitzava el Modernisme. Nascut en el si d'una família de la burgesia industrial, inicià la seva trajectòria artística en el camp de la pintura, que més tard i al llarg de la seva vida compaginà amb la literatura en els seus diversos gèneres: poesia, prosa, teatre, articulisme i traduccions.

Com a pintor va començar l'aprenentatge en el taller de Tomàs Moragas, a Barcelona, però on es formà definitivament com a artista fou en les estades a París en contacte amb els cercles artístics de la modernitat –impressionistes, simbolistes... Pintor de figures humanes, va explorar sobretot la representació del paisatge amb gran llibertat interpretativa i amb l'objectiu de captar-ne l'essència, la llum i principalment l'atmosfera de malenconia, solitud i introspecció lírica. Ha estat qualificat com el pintor de la poesia i dels sentiments. De retorn de París, comprà una casa a Sitges i hi traslladà el seu estudi i les col·leccions de ferros i objectes artístics.

El Cau Ferrat de Sitges es va convertir en el nucli per excel·lència del Modernisme català a partir de 1893, amb la celebració de la Segona Festa Modernista.

El 1888, a París, comença a escriure els articles *Desde el molino* per al diari *La Vanguardia*. Entre 1893 i 1898 escriu prosa poètica i narracions que aplegarà en *Anant pel món* (1896), *Els caminants de la terra* (1897) i *Fulls de la vida* (1898). L'estètica simbolista deixarà l'empremta més profunda en el teatre de Santiago Rusiñol, en obres com *L'alegria que passa* (1897), *El jardí abandonat* (1900) o *Cigales i formigues* (1907). A aquests títols seguiran *Llibertat* (1901), *Els jocs florals de Canprosa* (1902), *L'hèroe* (1903), *El pati blau* (1903), *El místic* (1903). El 1907 publicà la novel·la *L'auca del senyor Esteve*, la seva obra més popular, que esdevindria tot un mite amb l'estrena i publicació de la versió teatral deu anys més tard, el 1917.

L'auca del senyor Esteve

L'auca del senyor Esteve (1907) és una característica novel·la modernista que mitjançant la contraposició de les figures arquètipiques del botiguer i del seu nét que vol ser artista (amb un clar referent autobiogràfic) presenta un dels temes nuclears del modernisme català: les relacions conflictives entre l'artista i la societat burgesa. Rusiñol estructurà la novel·la en vint-i-set capítols encapçalats per les vinyetes dibuixades pel seu amic Ramon Casas i pels rodolins del poeta Gabriel Alomar, tot seguint la forma popular de l'auca.

El senyor Esteve pertany, per dret propi, a la més genuïna nissaga de personatges barcelonins i *L'auca del senyor Esteve* és també el retrat de la Barcelona comercial del barri de Ribera i de les grans transformacions que va experimentar la ciutat al llarg del segle XIX i principis del XX.

La versió teatral de *L'auca del senyor Esteve* (1917) és el resultat d'un procés de reconsideració de posicions i de selecció del contingut de la novel·la. Amb el pas dels anys, Rusiñol

s'havia anat desmarcant de les files del modernisme i havia anat orientant la seva obra vers un públic petitburgès. Els canvis més remarcables entre la novel·la i la comèdia es poden resumir en diversos aspectes com un grau d'ironia molt menor aplicat en general i en particular al personatge del senyor Esteve, i la potenciació dels valors menestrals i el to elegíac de la novel·la. Pel que fa a l'espai, hi ha una toponímia de la ciutat molt menys explícita; quant al temps, retrocedeix trenta anys l'acció de l'obra per ajustar-la més al contingut autobiogràfic i reforçar els lligams entre vida i literatura. Podríem dir que respecte de la novel·la, la comèdia presenta al final una mena de pacte o de reconeixement entre l'artista i la burgesia: «Ara podràs ser escultor, però perquè ell paga el marbre.»

La novel·la *L'auca del senyor Esteve* no havia estat ben acollida per la crítica, però va ser molt ben rebuda pel públic lector, i amb l'èxit extraordinari de la versió teatral es convertí definitivament en un autèntic mite.

• •

La ruta literària: La Barcelona del senyor Esteve

(vegeu-ne mapes al final del llibre)

En aquesta ruta literària hi trobareu més d'una Barcelona: la Barcelona del senyor Esteve i les Barcelones de Santiago Rusiñol. La Barcelona de sempre, la del barri de Ribera, la menestral, la que té la Rambla com a eix; i la Barcelona moderna, la de l'Eixample, la del modernisme, la de la burgesia catalana. I és que, com diu Margarida Casacuberta, parlar del senyor Esteve és parlar de Barcelona.

Per poder fer-la a peu, còmodament, la ruta està dividida en els següents àmbits:

⇒ **La Barcelona de sempre**

- El barri de Ribera
- L'eix de la Rambla

⇒ **La Barcelona moderna**

- L'Eixample

Un apartat, ⇒ **I encara més lluny...**, recollirà indrets de l'antiga vila de Gràcia i algun altre punt fora de ruta.

• •

⇒ **La Barcelona de sempre, el barri de Ribera**

*Amb trenta anys d'estar a la botiga,
coneixia el cor humà de tot el barri de Ribera*

(L'AUCA DEL SENYOR ESTEVE, P. 20)

- Convent de Sant Agustí Vell
- Plaça de La Puntual
- Princesa, 37

- Carrer dels Flassaders
- Els glacis de la Ciutadella
- Parc de la Ciutadella
- El Born
- Antic passeig de Sant Joan
- Jardí del General
- La Llotja
- Carrer del Rec
- Carrer de la Princesa
- Carrer de Montcada
- Carrer de la Barra de Ferro
- Carrer dels Assaonadors
- Capella d'en Marcús
- Sant Cugat del Rec

· Durada aproximada: dues hores i mitja ·

• •

1. Convent de Sant Agustí Vell

Carrer del Comerç, 36. La Puntual

Santiago Rusiñol situa la merceria La Puntual davant de l'antic convent de Sant Agustí, convertit en caserna d'artilleria després del setge de 1714. En canvi, quan anys més tard escriu la versió teatral només esmenta «una placeta».

Al davant, al quarter d'artilleria, no hi havia ni aquell sentinella, ni aquells oficials que es gronxaven als balancins de la porta. Els dos rengles de finestres simètriques i en formació de cap a cap de la fatxada, estaven disciplinadament tancades [...]

El cel era llis com de plom; la terra era un mapa de roderes, i allí davant de la botiga les finestres del quarter semblaven les d'una fàbrica amb les màquines parades.

(L'auca del senyor Esteve, pp. 13 i 16)

És bo saber que...

L'antic convent de l'Orde de Sant Agustí data de mitjan segle XIV. Entre els bombardejos del setge de 1714 i la construcció de la Ciutadella, els agustins van traslladar el seu convent al carrer de l'Hospital, en el barri del Raval, on, entre 1728 i 1750, van edificar el convent i església de Sant Agustí Nou. De l'antiga església i convent en resta encara una ala del claustre gòtic restaurada. La major part de les restes del convent van ser enderrocades i convertides en caserna militar. Actualment, acull les dependències del Centre Cívic de Ciutat Vella, l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona i el Museu de la Xocolata.

• •

2. Plaça de La Puntual

Placeta de creació recent situada cap al final del carrer de la Princesa, a tocar de la casa on va néixer Santiago Rusiñol. El monument a l'artista va ser impulsat per un grup d'amics després de la seva mort a Aranjuez el 1931. Originalment ubicat a Montjuïc, va ser retirat per les obres de l'anella olímpica. El 2011 es va resituar en l'indret que avui ocupa.

[L'escena passa a la botiga de vetesifils nomenada La Puntual, casa fundada en 1830, en el barri de Ribera de Barcelona. Al fons, i al mig, la porta que dona al carrer des d'on se veu una placeta amb botigues. A cada banda de la porta, els aparadors plens de merceria, formant agrupaments de vetes i fils decoratius. A dintre, el taulell; a l'altra banda un escriptori i les parets plenes fins el sostre de les capses i capsetes, prestatges i prestatgets que hi han a les merceries. A un costat, la porta de les habitacions. És l'any 1850.]

(L'auca del senyor Esteve. Teatre, p. 47)

• •

3. Princesa, 37

Casa natal de Santiago Rusiñol

Casa de Jaume Rusiñol i Bosch, avi de Santiago, i despatx de la «Fábrica de hilados, torcidos y tejidos de algodón Jaime Rusiñol, Manlleu». Santiago Rusiñol hi va néixer el 25 de febrer de 1861, al primer pis. L'any 1867, l'avi compraria tot l'edifici que consta encara de planta baixa i quatre pisos.

Santiago Rusiñol explicava que els seus pares havien mort quan era petit i que s'havia educat a casa l'avi, que volia que el nét gran es fes càrrec de la fàbrica i s'oposava a les aspiracions

artístiques del jove... Se sap, però, que els pares, Joan Rusiñol i Amàlia Prats, tenien poca salut i van morir, amb un any de diferència, quan Santiago tenia vint-i-dos anys, i que durant anys Rusiñol havia compaginat les obligacions del negoci familiar amb l'activitat artística.

Evidentment, l'avi és el model que inspirà el personatge del senyor Esteve, així com en Ramonet, l'artista, és l'alter ego literari de Santiago Rusiñol. Pel que en sabem, en la biografia de Santiago Rusiñol hi pesa molt més la construcció del personatge que ell mateix crea, la novel·la de l'artista i el mite, que no pas l'home; i això el converteix en un joc de ficcions literàries fascinants. Per dir-ho breument, Santiago Rusiñol crea i encarna la imatge de l'artista modern, a Catalunya.

L'home privat Santiago Rusiñol queda completament amagat rere el personatge públic Santiago Rusiñol [...] que s'ha confós sistemàticament amb la imatge pública de l'artista. Una imatge, d'altra banda, meticulosament construïda a través de l'actuació del personatge Santiago Rusiñol, però sobretot a través de la recreació literària d'aquesta actuació, que constitueix, en realitat, el principal referent temàtic de la literatura russinyoliana considerada globalment.

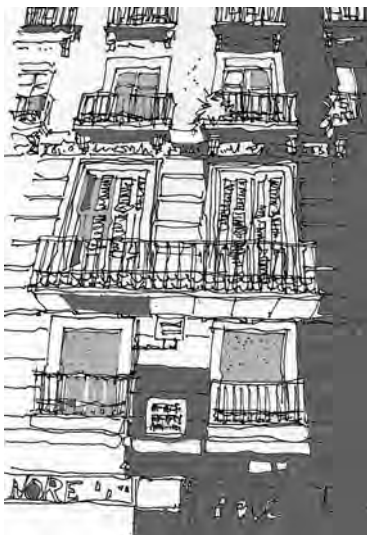
La vida, el sacrifici, el calvari de l'artista és el tema per antonomàsia de l'obra literària de Santiago Rusiñol. Plagada de referents i de procediments autobiogràfics, aquesta obra no només perfila la imatge de l'artista modern, sinó que converteix Santiago Rusiñol –el protagonista– en el model indiscutible d'aquesta imatge. [...] És una jugada intel·ligent: el mite de l'artista, a Catalunya, anirà indefectiblement lligat, a partir d'aquests moments, a la figura de Santiago Rusiñol. Perquè els mites són paraules, paraules que construeixen una realitat fictícia [...] molt més poderosa que la realitat que li serveix de referència.

(Margarida Casacuberta, *Santiago Rusiñol: vida, literatura i mite*, pp. 5-6)

És bo saber que...

La casa del carrer de la Princesa és la casa natal i el nucli dels records d'infantesa de Rusiñol, però els pares de Santiago Rusiñol

van anar canviant de domicili diversos cops dins del barri de Ribera, sempre a prop de Princesa, 37. Així, havien viscut al carrer de Basea, al del Governador, al carrer de la Princesa núm. 4 i al carrer de Cadis. Finalment, es van fer fer una casa a l'Eixample.

• •

4. Carrer dels Flassaders

L'escola de l'Estevet i la Seca. Carrer dels Flassaders, 40

Rusiñol situa al carrer dels Flassaders, a tocar de la Seca, l'escola on porten l'Estevet a aprendre coses pràctiques. Era una escola particular situada al mateix pis on vivia el mestre amb la seva família, com d'altres escoles de l'època en què l'ensenyament no era públic i estava restringit a una minoria de la població en edat escolar.

El senyor Esteve en sabia un, d'estudi, que no n'era gaire, d'estudi; una casa d'instrucció pràctica, serena, metòdica i concisa; un estudi que no ensenyava retòriques, ni *fleuris*, ni modals, ni

doctrines, sinó tant fa tant, i multiplicat per tant fa tant; que no feia perdre el temps amb cabòries, ni en històries del passat [...] que no omplia el cap dels infants amb lletres posades de llarg sinó amb números posats per alt. I ell mateix l'hi va acompanyar.

(L'auca del senyor Esteve, pp. 49-50)

Aquesta escola, però, té alguna cosa d'especial que plau enormement el senyor Esteve.

Aquest estudi model era en el carrer dels Flassaders. [tenia] com a única claror, la que entrava d'una finestra que donava damunt d'un pati, d'on arribava un soroll estrany, un soroll de font de diners que anava rajant compassada, un dring d'argent que va caient i un pampam tot seguit, que semblava un cant tenebrós. Era la cançó de la Seca, la fàbrica de moneda, que treballava allí darrere.

Aquella cançó metàl·lica va agradar molt al senyor Esteve. «L'infant que puja amb aquest so per força ha de tenir bones idees.»

(L'auca del senyor Esteve, p. 50)

El primer dia, l'avi li recomana al mestre...

Que aprengui poc, sobretot...

—No tingui por, que no aprendrà gaire.

—Que aprengui poc, com pot entendre, vull dir, que aprengui poc, però que aprengui pràctic. Amb les quatre regles en té prou, i qui diu les quatre regles, vull dir sumar i multiplicar, que restar i dividir ja és un luxe del qual també podria passar-se'n.

(L'auca del senyor Esteve, p. 51)

És bo saber que...

També Santiago Rusiñol va aprendre les primeres lletres en una d'aquestes escoles; la trobarem més endavant en el **punt 14** de la ruta.

És bo saber que...

Actualment, l'edifici de l'antiga **Seca**, o fàbrica de moneda, acull l'Espai Brossa i la Fundació Joan Brossa, espais dedicats a investigació, recerca teatral i exposicions a l'entorn de la figura del poeta.

• •

5. Els glacis de la Ciutadella

Espai erm al costat de la Ciutadella on els infants anaven a córrer i a esbargir-se en sortir d'escola. Santiago Rusiñol hi anava també i ho explica en l'obra autobiogràfica *Fulls de la vida*.

Trencant per Santa Maria del Mar passàvem per sota ses altes parets negroses; que allí juntàvem els nostres crits als crits de les orenetes i als repics de les campanes i que com un vol de pardals travessàvem el Born i corríem fins al glacis, llavors plens de runa i de molsa i de pedres calcinades. ¡Per això hi anàvem, viva Déu!
¡Per fer pedrades!

(S. Rusiñol, citat per Vinyet Panyella, *Santiago Rusiñol, el caminant de la terra*, pp. 24-25)

En l'*Auca del senyor Esteve*, hi fa anar l'Estevet.

En sortir d'estudi, d'aquell estudi encongit i pràctic, està clar que els infants tenien desig d'anar a córrer. [...] Volien aire, cel, claror de blau, i volien, sobretot, verdor: una mica de paisatge que els tragués el tel gris que se'ls havia posat a la vista de tant mirar les claraboies.

Això sí, el paisatge on anaven a raure, es necessitava ser botiguer per prendre'l per paisatge. Eren els glacis, el tal paisatge, els glacis de la Ciutadella. Era un prat sense arbres i amb herba curta, trepitjada, plana, premada i àdhuc mastegada per ramats d'escorxador; eren camps de solar, sense flors ni ganes de florir; eren camps de munició, d'afusellament i guerra urbana.

(*L'auca del senyor Esteve*, p. 57)

Rusiñol no pot deixar de fer referència a la història de la construcció de la Ciutadella, com a càstig per a la ciutat, després de la desfeta de 1714.

No. Aquell parc militar quasi no n'era, de paisatge. Els infants hi anaven, i l'Estevet els seguia, perquè no en tenien d'altre on anar, però no podia ser esbargiment un lloc del qual en fugien els ocells, i on les ordenances de la guerra no hi deixaven créixer els arbres ni hi estava permesa l'ombra.

(L'auca del senyor Esteve, p. 57)

Ni a la batalla que van lliurar els ciutadans de Barcelona per enderrocar les muralles.

NACIONAL: Salut i Constitució. Ja hem guanyat la batalla, senyors. Ha sigut una lluita heroica. I tot per lo de sempre dic: per no voler aterrar les muralles! Una ciutat com Barcelona no n'ha de tenir de muralles! Llibertat i fora les cadenes! Volem eixamplis.

(L'auca del senyor Esteve. Teatre, p. 80)

És bo saber que...

Al llarg dels segles XVIII i XIX, amb el creixement demogràfic, la situació social i sanitària de la població tancada dins les muralles era asfixiant. La muralla, a més, era un fre per al creixement i expansió de la ciutat. La campanya per l'enderroc de les muralles va ser una llarga lluita dels barcelonins, amb episodis brutals com el bombardeig del general Espartero des del castell de Montjuïc, el 3 de desembre de 1842, sobre la població civil. O les negatives reiterades del Ministerio de la Guerra, durant la dècada 1842-1852 en què Barcelona era sota estat d'excepció, a qualsevol de les múltiples demandes de l'Ajuntament d'enderrocar les muralles. No va ser fins al **Bienni Progressista** (1854-1856), després de l'impacte de la «crisi de les selfactines» i una epidèmia de còlera, que es va aconseguir, el 1854, l'ordre d'enderrocament de les muralles que va fer possible, a partir de 1860, el Pla Cerdà.

• •

6. Parc de la Ciutadella

L'enderroc de la Ciutadella militar va deixar pas al parc del mateix nom.

[...] i la Ciutadella, l'havien tirada a terra, i havien fet bé de tirar-l'hi. Primer van caure les muralles, després van anar aplanant els glacis, més tard hi van tirar ratlles, i per fi hi van plantar flors, i a mida que les flors naixien, els soldats n'anaven sortint, i com més ombra feien els arbres, més els quarters s'ajupien, fins que només en van quedar dos i mig, disfressats de palau, allí sota les arbredes. Aquell parc va ser fet tan de pressa i va anar creixent tan de pressa, que semblava que els pollancre trobessin terra de fossar i es nodrissin ufanosos del dol de dues centúries: els oms semblaven esbravar-se d'haver estat tant i tant de temps sense tenir dret a créixer; les flors, després de tants anys de glacis, es badaven en un sol jorn, i una flaire de vida nova eixia del camp de la mort.

(L'auca del senyor Esteve, pp. 171-172)

És bo saber que...

El Parc de la Ciutadella va ser dissenyat per **Josep Fontserè**, i inspirat en el Jardí de Luxemburg de París i les vil·les d'esbarjo de Roma i Florència. El parc va ser inaugurat el 1881, i en el seu recinte s'hi va celebrar l'Exposició Universal de Barcelona de 1888. L'Arc de Triomf, obra de l'arquitecte Josep Vilaseca, n'assenyalava l'entrada.

Santiago Rusiñol va participar en l'**Exposició Universal de 1888** com a pintor i com a col·leccionista de forja. La seva col·lecció va ser exposada i admirada a la secció de metal·listeria.

És bo saber que...

L'enderroc de la fortalesa de la Ciutadella va ser possible gràcies a la **Revolució de Setembre de 1868**. El desembre de 1869, el govern del general Prim en va aprovar el decret. L'enderroc es va anar fent per parts, i van quedar en peu (com Rusiñol diu) tres edificis: la capella, el palau del governador (actualment IES Verdaguer) i l'arsenal, seu del Parlament de Catalunya.

• •

7. El Born

Passeig i antic Mercat del Born

El Born havia estat el cor i centre del barri de Ribera i de la Barcelona antiga. De fet es pot considerar que era la plaça major de la ciutat i escenari de tornejos, desfilades, processons i mercat.

Al Born, Rusiñol hi situa el pis del Sr. Esteve, avi, quan es retira i deixa pas en el negoci a les noves generacions.

Amb una petita fortuneta s'havia retirat de l'actiu, però interessant a la casa, a la llar d'un pis de la plaça del Born, quedant ell com a conseller i deixant l'hereu que s'esplaiés i deixés esplaiar el nét, el jorn que tinguessin nét, aquell nét que tant va fer esperar-se... però que per fi duia la joia, així comercial com íntima.

(*L'auca del senyor Esteve*, p. 20)

En el capítol de transformacions del barri no hi podia faltar la desaparició de les parades de l'antic mercat a l'aire lliure del passeig del Born i la construcció del nou mercat que qualifica de «*tinglado*».

Del Born, n'havien agafat colors, vida, llum, venedors i gatzara amb un manat i ho havien tancat en un *tinglado*.

(*L'auca del senyor Esteve*, p. 171)

Maria Nunes, en aquest tercer volum de rutes literàries, ens ofereix un nou tast de la vida i l'obra de quatre grans escriptors catalans que ens enriquiran amb la seva mirada personal sobre la ciutat de Barcelona.

- La Barcelona del senyor Esteve i les Barcelones de **Santiago Rusiñol**, això és, la Barcelona de sempre, el cor de Barcelona.
- La bellesa de l'Eixample on passava els hiverns **Caterina Albert**, l'extraordinària escriptora empordanesa coneguda com a **Víctor Català**.
- *Lavínia*, la Barcelona de **Salvador Espriu**, la geografia urbana de la vida de cada dia de l'insigne autor i el mite que precedirà *Sinera*.
- I, per cloure, la Barcelona de **Marta Pessarrodona** que s'enfila cap al Guinardó i reflexiona sobre l'amor a la ciutat des dels seus turons.

De la mateixa manera com creixen les ciutats, cada nova lectura és un estrat que s'afegeix als anteriors. La ciutat es viu i es llegeix. Es llegeix tant en les pàgines dels llibres com en l'atenta observació dels seus carrers i places.

Maria Nunes

Filòloga i catedràtica de llengua i literatura catalanes, ha publicat estudis sobre Narcís Oller, Martí Genís i Josep M. de Sagarra. Ha col·laborat en l'edició crítica de la prosa de l'*Obra completa* de Sagarra (Ed. 3i4). Fa crítica literària i teatral a revistes culturals, col·labora amb la ILC i altres institucions en la divulgació de la literatura catalana i és especialista en la creació i guiatge de rutes literàries d'autors catalans. A Meteora (2017) va publicar el primer volum de *Rutes literàries de Barcelona*, dedicat a Teresa Juvé, Narcís Oller, Josep M. de Sagarra i Montserrat Roig, i el segon (2018) a Salvat-Papasseit, Josep Pla, Mercè Rodoreda i Maria Aurèlia Capmany.

Josep M. Farré

Professional de les noves tecnologies, ha fet també cursos de grafisme, fotografia i aquarel·la. Pertany als *Urban Sketchers* de Girona amb els quals fa trobades per dibuixar en grup i documentar gràficament el paisatge, seguint el manifest USK. Els seus dibuixos il·lustren els tres volums de la sèrie *Rutes literàries de Barcelona*.

